

Talât Ulusoy: Büyük İzmir Soygunu

Posted on 22/05/2016

9 Eylül 1922. “Yunan denize dökülür”, İzmir “kurtulur”.. Denize dökülen Yunan değil, kuşaklar boyu burada yaşamış İzmirli Hıristiyanlardır. “Kurtuluş”un üstünden dört gün geçer, İzmir yanmaya başlar. 18 Eylül’e varasıya günler boyu yanar güzelim şehir. Bu “Büyük Yangın” Büyük Millet Meclisi’nde görüşülmez (1), ama 9 Eylül günü “kurtuluş” ile başlayan “Büyük İzmir Soygunu” pek bir ateşli(!) tartışılır...(2)

11 Eylül günü, yani henüz ilâhlar İzmir’i alevlere atmadan, Burdur milletvekili İsmail Suphi ve arkadaşları, “*kurtarılmış yerler için önlemler alınması*” için bir önerge verir.

Dört maddelik önergenin son maddesinde; “*Terkedilmiş mallar ve düşmandan alınan ganimetlere Hazine adına el konularak sahip çıkılması; kurtarılan illerimizde maliye ve idare işlerinin kurulması ve düzenlenmesiyle, normal durumun hızla geri getirilmesi*” istenir. Buradan anlaşılıyor ki “ganimet” toplama yarışı, yani soygun yangından önce başlamış!

İsmail Suphi Bey’in önergesi üstüne ilk söz alanlardan biri, Cumhuriyet’in ilk Milli Eğitim Bakanı, Saruhan milletvekili Mustafa Necati’dir:

- *Bendeniz İzmirli olduğum için memleketin bugün nasıl bir durum içerisinde bulunacağını canlandırabiliyorum... Yarın, itiraz başlayacaktır. Herkes bir diğerine iftira edecektir. Bunların bir an evvel giderilmesi gerekir. Oysa, henüz bu yerlere ne Hükümet memurları gitmiş ve ne de Hükümet göreve başlamıştır. Oysa efendiler, ordunun girdiği yerde derhal hükümet (sivil yönetim-tu) başlarsa dışarıya karşı durumumuz daha emin, daha sağlam olur...”*

Herkes bir diğere iftira edecekmiş! Neden acaba?

Yine bölge milletvekillerinden, Aydın milletvekili Dr. Mazhar uzun konuşmasında;

- *Hükümetin ... gayet hatalı olarak adımlar attığını, hatalı yollarda yürümekte olduğunu...*

Vurgular.

Konuşmalar çoğunluğu rahatsız etmiştir. Yeterlilik önergesi verilir ve kabul edilir ve önerge Bakanlar Kurulu'na gönderilir. Üç aya yakın Bakanlar Kurulu'ndan da, Meclis'ten de ses çıkmaz. Ta ki...

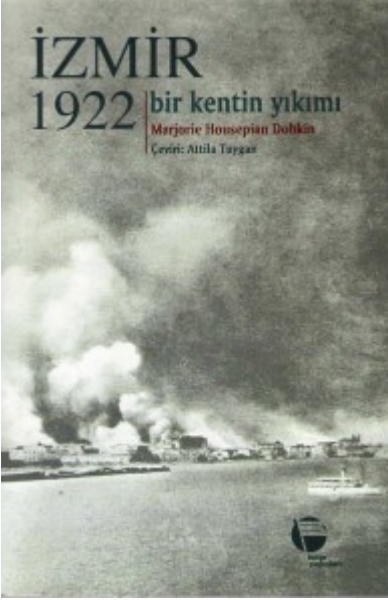
Sessizliğin Ortasında

25 Kasım Cumartesi günlü Meclis oturumunda Kütahya milletvekili Ragıp Bey, kendisine İzmir'den gönderilen bir mektubu okur kürsüden. Mektup "*Kurtarılmış yerlerdeki terkedilmiş mallar üzerinde yapılan yolsuzluk*" hakkındadır. Bir de Denizli milletvekili Yusuf beyin gönderdiği ve önerge olarak kabulünü istediği "*kurtarılmış yerlerin durumu*" hakkında bir telgraf vardır. Bu mektup ve telgraf sessizliği bozar, "soygun" tartışmaları yeniden alevlenir. Yüzleşme için "ibretlik" konuşmalar sahnelenir Büyük Millet Meclisi'nde. Aşağıda, konuşmaların siyasi ve sanatsal (!) önemi de göz önüne alınarak yapılmış genişçe bir aktarıma yer veriliyor, sadeleştirilmiş ve yorumlar eklenmiş olarak.

Sanatsal önemi de neymiş denilmesin, burada, "milli" romanlarda ve "milli" tarih kitaplarında hiç yer verilmeyen, belki de "Çılgın Türkler" tiyatro oyununda kullanılabilecek çok zengin malzeme var gibi!..

Yusuf Bey'in telgrafı; "*Hükümetin mühür altına aldığı veya elinden alarak topladığı mallar*

tümüyle boşa gitmektedir” diye başlar ve devam eder:

“Yağma edilen mallar için yağmacılar üçer, beşer yüz lira vererek Emvali Metruke (Terkedilmiş Mallar) Komisyonu başkan ve komisyon üyeleriyle uzlaşıp ellerindeki malları serbest olarak çıkarmaktadır. İçinde kırk beş, elli bin liralık (bugünün parasıyla (siz 100 milyar anlayın-tu) mal olan bir mağazayı komisyona üç dört bin lira veren ve hiçbir iş bilmeyen kimseler açıp içindeki malları serbestçe satmakta iken şiddetle ihbarlar yapılması üzerine bu defa malları mağazadan aşırıktan sonra içerisinde kalan çürük, çarık birkaç parça üzerine Hükümet tekrar mühür basıyor. Sanki bununla halkı aldatmak istiyor... Bunlar şimdi komisyonun bilgisi altında yüz binlerce (siz trilyonlarca anlayın) liralık

mala belge veriyorlar. Hâlâ ellerindeki üç beş yüz liralık eski faturanın içindekiler bitmiyor. Her gün mağazalar boşalıyor,.. Urla’ya gittim. Urla’da beş bin İslâm, otuz bin Hıristiyan varmış. Hıristiyanlar tümüyle defolup gitmişler. Burasının biricik geçimi üzümculüktür. Koca Hükümet buradan iki bin okka üzüm ele geçirebilmiş. Fakat bir tüccar altmış bin okka üzüm toplamış...” diye benzeri örnekleri sıralar...

Urla halkının yüzde seksen beşi “defolup” gitmiş. Evini, bağını, çiftini, çubuğunu bırakmış; torunu, torbası, kadını ve yaşlısıyla “vatan”ını bırakıp gitmiş! Hıristiyanmış onlar ve tümüyle gitmiş! Yusuf Bey’in, “Hükümetin birilerinin elinden alarak topladığı” mallar dediği bu Hıristiyanların malları. Birisini evinden, bağından “zor” ile gönderir de malına el koyarsan, bu eyleme hukukta “gasp”, siyasette “zafer” derler.

Söz alan Erzurum milletvekili Salih Efendi (Erzurum) olanların farkında olmalı ki, çok açık konuşur:

- *Efendim vaktimizi harcamayalım. Her şey yağma edilmiş, mesele bitmiştir...*
- *... Yapılan işler bizden gizlidir. Fakat halk konuşuyor. Halk bunu pekâlâ biliyor. Milletvekilleri gitmişler birtakım entrikalar çevirmişler diyorlar. Ben de bir milletvekiliyim. Bunu da ben kabul etmediğim gibi arkadaşlarım da kabul etmez. (Hâşâ sesleri) Meydana çıkmalı, kim bu kötülüğü yaptıysa hakkında gereken ceza uygulanmalıdır”*

Der konuşmasında Yahya Galip Bey (Kırşehir).

Milletvekillerinden gizli yapılan iş nedir, yapanlar kimlerdir? “Vatan haini” midir nedir bu milletvekili, kavgada bile söylenmezken, “Kurtarıcı Meclis”te söylenecek söz müdür bunlar!

Böylesi “sorumuz” konuşmalar yüzünden, iş “gizli mi, açık mı görüşelim” tartışmasına gelir dayanır.

İbadet Açık, Kabahat Gizli

- *Efendim, yolsuzluk vardır. Rica ederim, yolsuzluğun açık oturumda söylenmesi uygun olmayanlarını pekâlâ gizli oturumda söyleyelim. Fakat açık oturumda da meseleyi konu ediniz ki, kötülüğü yapanlar meydana çıksın. Niçin bu görüşme olmuyor da gündün güne erteleniyor? Meseleyi derhal görüşmeli ve çok açık olmalıdır ve bu meseleye çok önem verilmelidir.*

Bu sözler Hakkı Hami’ye (Sinop) ait.

- *... Arkadaşlar, bugün Karadeniz’den Akdeniz’e kadar bütün memleket soyulmuştur... Bunu açık görüşmeli. Halka duyurmalıyız. Eski hükümetin yaptığı gibi hırsızlığı biz de saklarsak doğru olmaz.”*

Kürsüdeki bu sesin sahibi Kütahya'dan, Besim Atalay. Besim Bey "eski hükümetin hırsızlığı" derken, İttihat Terakki hırsızlıklarına mı dokunduruyor? Ermeniler'den 1915'te çalınan malları, alınan canları mı hatırlatıyor!?

Antalya milletvekili Rasih Efendi:

- *... Arkadaşlar bu okunan telgraf üzerine Meclis'in bu meseleyi açık oturumda görüşmesi Meclis'in onur meselesidir... Meclisin, bu meseleyi gizli oturumda görüşeceğim demesi, bu meselenin saklanacak yanı var demektir...*

Diye konuşan Hoca Rasih Efendi ibadet gibi "kabahat" in de açık olmasını öneriyor.

Görüşmelerin "gizli" olmasını isteyen İbrahim Süreyya (Saruhan) tepki gösteriyor:

- *İzin verir misiniz?... Milletvekilinden söz ediyorlar. Onu açıklasınlar...*

Yahya Galip Bey hemen açıklıyor:

- *Milletvekili de var, hepsi de var işte... Beyefendiler; işittim, milletvekillerinden bazı kimselere eşyasıyla beraber ev verilmiş ve bu arada Süreyya Bey'e de bir ev verildiğini işittim. Demek ki, onu söyletmek istiyorlar. Kendisine 40 bin liralık bir ev verilmiş."*

Ayıp ediyorsunuz Yahya Galip Bey! Trablusgarp'tan beri Mustafa Kemal Paşa'nın ve İttihat Terakki'nin yolundan ayrılmayan, hatta "çakma" Türkiye Komünist Fırkası kurucusu bile olan Süreyya Bey'e bir değil bin köşk verilse yeridir.

Besim Atalay (Kütahya) iki arkadaşını örnek göstererek başlar sözlerine:

- *Terkedilmiş mallar meselesi hakikaten pek kötü bir şekil almıştır. Hele ev meselesi.*

Arkadaşlar, ben arkadaşınız iki kişiyi kaybettim. Oturacak evlerini İzmir 'de aldılar. Allah şahit olsun. On defa haber gönderdim. İki defa ayaklarına vardım... 40 bin, elli bin liralık evlere kondular. Ben medreselerde de yatarım, iftihar ederim. Arkadaşlar ben kuru fasulye de yemeye alışkınım. Bana lâzım değil onların vereceği şey. Ben çalışır, kazanır, yerim. Gidin, görün, bugün evlerde kimler oturuyor?.. Nasıl yârân ve ahbablara peşkeş çekildi gidin, görün! Urla meselesine gelelim: Bundan bendeniz de haberdarım. Hakikaten Urla'dan birçok üzümler aşırılmıştır. Bakalım sonucu ne olacak? Biraz sonra kimlerin parmağı olduğunu da burada söylerim. (Şimdi söyle sesleri) Hayır şimdi olmaz. Soruşturma bitmedikçe olmaz. Meseleyi zorlaştırırız. Bir de yalnız Urla üzümleri değil, Aydın incirleri meselesi var. Zavallı Ahenk Gazetesi bar bar bağırdı. Aydın'ın Nazilli'den Çine'ye kadar uzayan incirleri hakkında bağırdı, Hacı Atıf Efendi hocamız da burada söyledi, bağırdı. Sonra ne oldu bilmiyorum. Mühür altında bırakılan malların bir kısmı da sorumsuz ellerle, güya bugün askeriye'nin ihtiyacı var diyerek mühürleri kırıldı. Oradan birçok mallar alındı, aşırıldı arkadaşlar. Bunlara karşı bir şey yapmak, yapamadık ve olamıyor... Arkadaşlar, bu konuya dair çok iyi oldu ki, açık oturum yaptılar. Çünkü memleketin dertlerini açık konuşalım... Bunu açıktan konuşursak memleketin de Meclisimize karşı bağlılığı artar..."

Bu sözler üstüne tartışmalar daha da kızışır.

Taşınır ve Taşınmaz Mallar İtinayla Aşırılır ...

Aynı zamanda Afyon'da konuşlanan 23.Tümen komutanlarından olan Karahisarı Sahib (Afyonkarahisar) milletvekili Ömer Lütfü Bey de "vatan haini" değil ya! Bakın ne lâflar etmiş muhterem:

- *Ev meselesi hakkında arkadaşlardan işittiğime göre herkes evlere girdikten sonra hükümet gelmiş, eşyayı tespit etmiştir. Dışarıdan gelenlerin birçokları henüz eşya tespit*

edilmeden aşırımlardır. Heyet geldikten sonra hakikaten eşya tespit edilmiştir. Fakat ondan evvelki vakitte gelenler değeri belirlenmeyerek birçok değerli eşyaları aşırımlardır.

Bu “haince” sözler askeri asker ile karşı karşıya getirir. İttihatçı suçlarından ötürü mahkûm olup Malta’ya sürülenlerden olan İçişleri Bakanı Ali Fethi (Okyar) Bey çıkar kürsüye:

- ... *Konu olan mesele terkedilmiş mallar meselesidir. Özel kanunu var, bu kanun uyarınca terkedilmiş mallar Maliye Bakanlığı’nın denetimi ve emri altında olan komisyonlar tarafından idare olunacaktır. Buna İçişleri Bakanlığı’nın hiçbir biçimde karışmaya hakkı yoktur. Bu konuyu İçişleri Bakanlığı’na yönelteceğinize ilgili bakanlığa yöneltiniz. İşte Maliye Bakanı Bey arkadaşımız oralarda uzun uzadıya dolaşmış, gezmiş ve önlemlerini almış ve Meclis’e sunmak için fırsat arıyor. Bundan dolayı durumlar böyle iken “İçişleri Bakanı ne yaptı?” demek, bilmem ne dereceye kadar doğrudur.*

Der ve maliye bakanını ortaya sürüp savunmaya çekilir. Ama salondan gelen itiraz ve sorular çekilmesine izin vermez:

- *İzmir Valisi, gerek İzmir’in kendinde ve gerek İzmir’e bağlı yerlerde olan yolsuzluklar için önlemler almak için yüce makamınızdan, yüce bakanlığınızdan bazı emirler almak istemiş, fakat siz buna cevap vermemişsiniz.*

Siirt milletvekili Kadı Mustafa Sabri Efendi’den gelir bu sorgu.

- ... *Diğer illerden ayrı olarak bu durumun önemine göre orası için bir özel önlem alınmış mıdır? Yoksa alınmamış mıdır? Sorduğum budur. İzmir’de cereyan eden durum her halde büyük bir ticaret yeri olmasından ötürü birçok özel önlemleri gerektirebilir. Emniyet meselesi, meselâ, malî, idari, güvenlik için bir takım önlemler lâzımdır.”*

Selahattin (Köseoğlu, Mersin) tarafında İzmir'in özelliğine yapılan bu vurguyla Bakan bey yine savunmaya çekilir:

- *İzmir'in büyük bir ticaret şehri ve gayet önemli bir merkez olması itibariyle malî meseleler bakımından önlemler almak gerekirse önlemleri sanırım İçişleri Bakanlığı'nın değil, İktisat (Ekonomi) Bakanlığı'nın alması gerekir.*

Büyük Meclis'te koca bakan beyler top çeviriyor. Top şimdi de ekonomi bakanında!

Ekonomi Bakanı, daha sonra adalet bakanlığıyla ünlenecek Mahmut Esat (Bozkurt) Bey'dedir. Ondan önceki ekonomi bakanı Mahmut Celâl (Bayar) Bey'dir! İki de "ekonomi" kariyerlerini İzmir üstünde geliştirmiş şahsiyetlerdir. Mahmut Celâl uzmanlığını geçmişinde "Rum tehciri" ile ispatlamıştır. İki de, içişleri bakanının sözlerini hiç üstüne almaz!

Yağma İzmir'in Altını

Mektup üzerine tartışmalar yeterli görülür, telgrafa geçilir. Telgrafta "*Terkedilmiş mallarda görülen sınırsız yolsuzlukların önüne geçerek Hazinesinin haklarının korunması*" talep edilmektedir. Önceki görüşmeler bu önerge için yeterli görülür ve geçilir.

Konu unutulmuş gibidir! Nihayet 27 Kasım günü verilen ve 29 Kasım'da görüşülen "gensoru" ile hatırlanır. "Gizli Oturum"da ele alınan gensoru, "*Kurtarılmış yerlerdeki terkedilmiş mallar hakkında*"dır ve Maliye Bakanı'na yöneliktir.

Maliye Bakanı Hasan Fehmi Bey hakkındaki gensoruyu cevaplarırken, terkedilmiş malların büyüklüğüne ölçü olacak çok anlamlı bir söz eder:

- *Efendim, İzmir'de bütün terkedilmiş mallar, yanan kısmı hariç olmak üzere, terkedilmiş*

malların taşınabilir kısmı - miktar ifade edemem, çünkü henüz nakde çevrilmemiştir... aciz tahminime göre Milli Mücadele'nin başlangıcından bu sene sonuna kadar olan açıklarımızı kapatabileceğini ümit ediyorum...

Ne kadardır bu açık? “Yanan kısmı hariç” deniyor, yanan kısımdan “aşırılan” altınlar, ziynetler ve sair kıymetli “hafif” mallar dahil mi?

- *Ordunun taarruza kadar iki milyon yüz bin liraya ihtiyacı olduğu hesaplanmıştı.” Büyük Taarruz’dan kısa süre önce söylenmiş bir söz bu ve “milyon”dan söz ediliyor, varın gerisini siz hesap edin. “ Milli Savunma Bakanı bastırıyor, Maliye Bakanı “Hazineye beş kuruş kalmadı.” diye feryat ediyordu...” (3) Bu ve benzeri “yokluk” içinde “kurtuluş” öyküleri çoktur. Oysa Maliye Bakanı’na göre, yükte hafif pahada ağır (terkedilmiş (!) taşınabilir) malların miktarı “Kurtuluş Savaşı” veren Ankara’nın üç yıllık açıklarına bedeldir; bir de paha biçilemeyen köşkler, yalılar, evler vardır.*

Gensoruda sorulan soru şu: *Bu terkedilmiş mallara ne oldu?* Maliye Bakanı açıklar:

- *Taşınabilir mallar üzerindeki düşman ordusu geri çekilirken, dağıldıktan sonra yağmalar yapıldığını konu etmiştim. Efendiler takdir buyurulur ki, zannediyorum ki askeri tarihte hiç bir olay yoktur ki, bir ordu savaşıarak bir şehre girsin o şehri de şehir halkı yahut ordunun arkasına takılan veyahut savaşan galip mağlup ordular askerleri o şehirde az çok karışıklık yaratmamış olmasın. Bunlar savaşın doğal sonucu olmak lâzım gelir ve zannediyorum ki Yüce Meclis de böyle kabul eder Bu arada kötü ahlaklı insanların da araya karışması kaçınılmaz bir şey. Fakat öyle işitildiği şekilde terkedilmiş mallardan devletin yararlanacağı bir şey kalmamıştır sanılmasın...*

“Kaçınılmaz bir şey” imiş! İzmir’e “savaşıarak” girmiş! Savaşın doğal sonucuymuş! Bugün sıkça kullanılan “o günün şartlarında öyle gerekmiş” ilkel gerekçesinin atası bu sözler. İnsan biraz utanır yahu! Bir tek “düşman” askerinin olmadığı, tamama yakını yurttaşın olan,

Osmanlı olan bir şehre giriyorsun efendi! Kuşatmayı yarıp Viyana'ya giriyor değilsin!
Osmanlı İslâm millet içinden ve her türden birileri yağma ve katliam yapıyor, sen
“Üzülmeysin, devlete de bir şeyler kaldı, üzülmeysin” diyorsun!

Salondan bir iki ses yükselir: “Çevresinde dolaşma, doğrusunu anlat!” Bakan biraz daha
açılır:

- *Efendim, İzmir yandı. Tam 20 bin hane dolayında. Memlekette bir konut sorunu başladı. Memlekete giren memuru da ordusu da, hatta gerilerde yanan Manisa, Salihli, Kasaba halkından yer bulamayıp oraya gelen birtakım göçmen ve mültecilerin de yani ayrımsız herkes birer konut bulmak zorunluluğundaydı... Yangın yerlerinde gömülü olan servet, hâlâ enkaz altından çıkarılan kasaların sonu gelmemiştir... Diğer kasalar tamamıyla ambarlara kaldırılmıştır. Fakat yangında arsa haline gelen yerlerde tahrip müfrezeleri tarafından atılmış (patlatılmış) kasalar mevcuttur.*

Bakan “İzmir yandı” diyor. Doğru söylüyor. İzmir’in en güzel yerleri yandı. Yangından altı ay sonra nihayet yangın hasarı yayınlanabilir. Buna göre: “Şehrimiz İstatistik Müdüriyetince elde edilen bilgilere göre İzmir’de mevcut 42.945 evden yangın sırasında 14.004 ev yanmıştır, 28.941 ev hâlâ vardır, dükkân ve mağaza miktarı da 9.696 adettir. Bunların 6.410 adedi İslamlara, 1648’i Rumlara ve mütebakisi Musevilerle ecnebilere aittir.” (4)

Bakan, “kurtuluş”tan iki ay sonra “yirmi bin kadar” diyordu. İzmir İstatistik Müdürlüğü, altı ay sonra “on dört bin ev” diyor. Hangisi doğru acaba?

Cumhuriyet tarihi boyunca tapular ve diğer belgeler kilit altında tutulduğu için, bu “doğru”ya bugüne kadar erişmek mümkün olamamıştır.

Hırsız Vaaaar!

TBMM’de de ilk altı dönem milletvekilliği yapmış olan Maliye Bakanı, ha deyince iki teneke altını ordunun emrine verecek güçte bir Gümüşhane zengini (!) olarak bilinir! Salon, bu bakana yönelik söz almaya başlar, sorular yöneltir.

- *Benim anladığım ve bize dalga dalga gelen yolsuzluk haberleri karşısında bugün kendilerinin de gayet kapalı olarak ifade ettikleri şekilde mevcut terkedilmiş malların bundan böyle hiç olmazsa, şimdiye kadar olan olmuştur, bundan sonra Hükümetin el koyabildiği ve koruma altına alabildiği şeylerin kötüye kullanılmaması ve bir kısım memurları da zengin etmemesi için ne gibi önlemler alınmıştır? ...*

Soru, Afyonkarahisar milletvekili Mehmet Şükrü’nündür.

Salih Efendi (Erzurum) kısa ve net bir soru yöneltir;

- *Efendim, bu kadar parayı kim çaldı? Dört tane göçmen mi? Bu kadar şey yağma edildi, bunları yapan kimdir?*

Bu “yerli” milletin “göçmen” muhabbeti o günlerde de pek yaygındır. “Biz” Müslümanlar asla öyle şey yapmayız!!! “Biz” Türkler asla öyle şeyler yapmayız!!! Kâfir Hıristiyan yapar, “kahpe” düşman Yunan yapar, dışarlıklı (göçmen) olan yapar!

Maliye Bakanı’nın Salih Efendi’ye cevabı kinayelidir:

- *Erzurum’dan çıkarken Erzurum’u kim yağma etti?*

Salih Efendi bu kinayenin altında kalmaz. Erzurum milletvekili olarak cevabı yapıştırır ve hâlâ utanmadan söylenen bir yalanı Bakan’ın yüzüne çarpar:

- *Efendim, Erzurum'a Ruslar girdiği gün on para yağma edilmedi. Ordusu muntazam girdi. Kimsenin malı yağma edilmedi. Bu böyle olmakla beraber tehcir işlerini de iyi bilirim ki ben...*

“Ne biliyorsanız söyleyin Allah rızası için Salih Efendi!” diye feryat edesi geliyor insanın. Söyleyin de, bugünün “biz öyle şeyler yapmayız” diyen laikçiler de, İslâmcılar da dinlesin!

Ama şu soru biraz “ağır”! Şanlı orduya hakaret var sanki:

- *Efendim, işitiyoruz ki, İzmir'in yağmasına bir çok subay, ordu kumandanları katılmıştır. Bu olmuş mudur? Sonra Birinci Ordu Kumandanı (Nurettin Paşa-tu) bütün nakit para ve eşyayı almış, bir çoklarını da dağıtmıştır. Bu doğru mudur? O paralar ne miktardadır? Sonra birçok mebus arkadaşlarımız mobilyasıyla beraber evlere girmiş ve şimdiye kadar o evleri kullanıyorlar, bu da doğru mudur? Bunları soruyorum.*

Ağır soruyu yönelten Mardin'den İbrahim Bey.

Maliye Bakanı savunma cephesini genişletmek zorunda kalır:

- *Efendim, İzmir'e girildiği vakitte İzmir'de hafif şeyleri veyahut şu mağazadan bu mağazadan yangın esnasında veyahut yangından sonra eşya yağmasına katılanların, birer birer sayısını tespit etmek gerekirse bunun imkânı yoktur. Yalnız yağmaya iştirak eden her sınıflar vardır. Bunu arz ettim. Her türlü halk vardır.*

“Hangi halk?” sesleri duyulur salondan.

Bakan sözlerini sürdürür:

- *Efendim, sorduğunuz bir soru, Birinci Ordu Kumandanı Nurettin Paşa bütün nakit paraya*

el koymuş. Bu şundan ötürü yanlış olsa gerektir. İleri harekât esnasında, Düyunu Umumiye mal sandıklarında, düşman idaresinde kalan yerlerde, her hangi bir yerde kasabayı geri alırken kuruluşlarında mevcut bulunan parayı ordusunun ihtiyacı için almış makbuzunu vermiştir. Bunu almak usule uygun değildi, çünkü paraya ihtiyacı yoktu. Fakat kendi ihtiyacını, bunun hesaba kayıt işlemleri yapılmıştır.

- *Nurettin Paşa kasaları bomba ile açtırmıştır ve paraları almış, ne kadar aldığı nereden belli beyefendi? Rica ederim tespit ettirdiniz mi?*

El insaf Afyonlu Mehmet Şükrü Bey ! Kavgada bile söylenmez böyle sözler, kaldı ki “Kurtuluş Savaşı” vermiş Meclis’te söylensin! Hem, müstakbel Nutuk’tan kapma bir başka Cumhuriyet klâsiğidir “Vurun Sakallı Nurettin Paşa’ya!” Bütün vurguncular, bütün soyguncular hep bir “günah keçisi” aramaz mı. Buldunuz “sakallı”yı vurun!

Bir “keçi”yle ikna olmayan, Mardin’den İbrahim Bey ısrarcıdır:

- *Sorumun cevabı tamam olmadı. Milletvekilleri de böyle bir şey yaptı mı? Söylensin efendim. Açıklığa kavuşturulsun kimlerdir.*

Bakan bey iyice bunalmış olmalı:

- *Söyledim efendim; yangın esnasında mesken sıkıntısı olduğu için her sınıf halk birer eve girmiş oturmuş. Bunların eşyasını mümkün olduğu kadar saptadık ve yazdık. Fakat eve girdi diye, memur olsun, milletvekili olsun subay olsun, göçmen olsun, halk olsun mutlaka ondan şüphelenmemiz, çaldı götürdü diye düşünmek zannederim doğru değildir.*

Subay, milletvekili, memur bir “sınıf”, yani “asker-sivil aydın zümre” sınıfı, bir de “halk” sınıfı var. “Sakallı” günah keçisinden başka, halk sınıfı içinde bir de “göçmen” günah keçileri var; Kafkasya, Girit, Balkanlar’dan gelen “muhacir” milleti. Millete anlatılan “asker-sivil aydın zümre milleti, memleketi kurtardı” hikâyesinde gerçekten bir “kurtuluş” var ama,

millet değil de, birilerinin “cep”leri kurtulmuş, “öteki”ler hep günah keçisi.

İzmir: Tütün, Üzüm, İncir

Kimi milletvekilleri, tam da hasat ertesidir, ambarlardaki tarım ürünlerinin; özellikle tütün, üzüm ve incirlerin durumunu merak eder. Bakan o konuda da “tahmini- kesin!” cevaplar verir:

- *...Tahminimiz dört milyon kilo kaybolmuştur... Rejinin kayıtları tamamen yandığına göre, İzmir Rejisinin tamamen yandığına ve defter, kayıtlar adına bir şey kalmadığına göre, orada eskiden beri memuriyet eden adamların verdiği olası bilgilere göre kaybedilen tütün, çiftçinin bu sene hasılatından elde ettiği tütünle terkedilmiş mallar arasındaki tütünlerin farkı tahmin ediyoruz ki 3-4 milyon kilo kadardır...*

Bitlis milletvekili Yusuf Ziya, “tahmin” değil, kesin cevap peşindedir:

- *İzmir’de Hükümetin kuruluşuna kadar kayıplar ne derecede ve nelere aittir. Ordunun İzmir’e girdiği günden kaç gün sonra Hükümet (sivil yönetim) kurulmuş ve kuruluşundan sonra bazı yolsuzlukların olduğunu söylediniz. Bunlar nedir ve nelerdir?*

O da “kesin olmayan” bir cevap alır bakandan:

- *Efendim, .. Vali işgalden üç gün sonra gitti. Bütün güvenlik görevlerinin kurulması ve olgunlaşması için doğal olarak bir dönem ve zaman geçti. Tabii bu zamanlarda yitirilen malın adedi bence kesin değildir ki oranını tayin edeyim... eşyadan yağma edilen abartıldığı şekil ve esasta değildir. Kalan mallar büyük bir toplam oluşturur...*
- Elbette Anadolu’nun ticaret merkeziydi!

Biga milletvekili Hafız Hamdi böyle lâf atar maliye bakanına.

Sinirleri çok gerilmiş olmalı, bakan “itiraf” gibi sözler kaçırır ağzından:

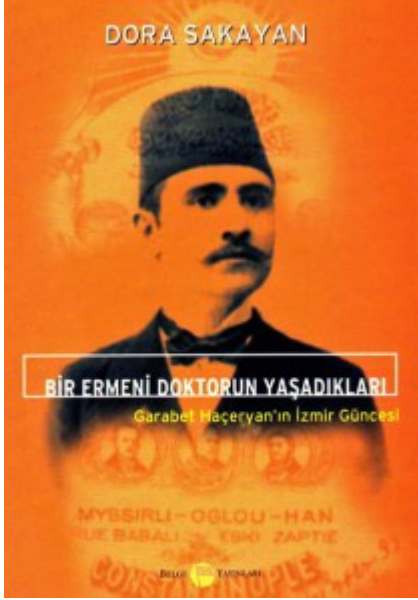
-Beyefendi, azdan da az kalırdı. Hiç kalmayan şehirler de vardır.” Merak ediyor doğrusu insan, “hiç kalmayan” şehirler nereleri; Afyon mu, Uşak mı, Alaşehir mi, Kula mı, Kasaba mı, neresi?

Meraka gerek yoktur, cevap bekletmeden gelir: *“Bildiğiniz gibi ordu Uşak’tan Alaşehir’e doğru ilerlerken biz, üç tane ganimeti harbiye komisyonu gönderdik. Bunlar, üç kol üzerinden ganimeti yazmaya başladılar. Fakat ganimet o kadar çoktu ki, bu yalnız tespit ve yazma ile kaldı...Yani işlem başlamıştır, ele geçenler kaydediliyor; fakat arada bir harekât sırasında hiç bir tutanak yapılmamış, haber veya bilgi alınmamış ganimetler kalırsa kalabilir.*

Ganimet!!!

“Ganimet”leri ben koyulaştırdım. Ne işi var “ganimet”in Kurtuluş Savaşı’nda?

Ganimet: “Savaşta düşmandan zorla ele geçirilen mal,” diyor Türk Dil Kurumu. “Yağma sonrasında elde kalan mal, çalıntı” diye de diğer anlamını veriyor. Hangi anlamından tutup silkelemeli “Kurtuluş” ganimetini? Her halde düşman Yunan ordusu, ele geçirilen mal da geride bıraktığı top, tüfek olmalı.

Yoksa bakana sorular yönelten milletvekilleri şüphelerinde haklı mı: “Bu kadar parayı kim çaldı?” O zaman İzmir’in kurtuluşunda ele geçen “ganimet” için diğer anlam geçerli, yani “yağmacılık”, “vurgunculuk”, “soygunculuk!” Köşkerin, yalıların, bankaların, mağazaların içlerinin boşaltılması, 300 milyon altın lira... Kimden çalınmıştır ve gerçekte ne büyüklükte bir “yağma”dır bu?

Ragıp Bey (Kütahya) dayanamaz, söz alır:

- *Sayın arkadaşlarım, İzmir’de geri alınış sırasında giren ordunun miktarı, bir kaç kat daha fazla olsaydı ve bütün İzmir halkı dahi katılsaydı, yağma iki ay devam etseydi, İzmir’deki terkedilmiş mallar tükenmezdi. Bu terkedilmiş malların miktarını bundan tahmin edebilirsiniz. Yani 100 bin kişilik bir yağmacı kafilesi bir ay devam etseydi yine tüketemezdi... çok büyük bir kısmını yangın tahrip etmiş, bitirmiştir. Önemli bir kısmı kalmıştır.... Ancak bundan sonra hırsızlık başlamıştır. Meselenin şekli başkadır... Terkedilmiş mallardan kalan on bini aşkın köşkün içerisindeki eşya tespit edilsin ve yazılsın da, düzenli olarak dağıtılsın. Buna kesinlikle olanak yoktur... . Evi yananlardan Manisa’dan, Alaşehir’den, Salihli’den gelen ve yerleştirilen göçmenlerin toplamı, yüz haneyi geçmez. Kalanlar kim ise siz düşününüz...*

(Şiddetli gürültüler ve kimler olduğunu söyleyin, açık söyleyin sesleri... Gördüklerinizi söyleyin sesleri.)

Çok açık konuşur Ragıp Bey:

- *İzmir Valisi (o sırada ünlü İttihatçı, “tehcirci” Abdülhalik Renda-tu), İzmir Defterdarı, Müfettiş, komisyon azaları, komisyon kâtipleri, hepsi, bütün bunlar...*

Bir başka ünlü İttihatçı Tunalı Hilmi kestirip atar: “Atı alan Üsküdar’ı geçti.”

Ragıp Bey altta kalmaz:

- *Geçmemiştir. Hâlâ yağma edilen malların yüzde doksan dokuzu halkça bilinir ve öğrenilmesi çok kolaydır. Sizi temin ederim bütün geri alınan yerler, çok etkili, kuvvetli bir heyetin gelip yetişmesini bekliyor. Böyle bir heyet vardıği gün özellikle bütün bu terkedilmiş mallar meselesi meydana çıkacaktır... Orada olaylar yürüyor, orada milyonlar günden güne gidiyor...*

Kimlerin yaptığı herkesçe bilinen bir “soygun”. Soygunculara kimse (!) söz geçiremiyor! Koca Mustafa Kemal Paşa da o günlerde hep oralarda. Onun da mı sözü dinlenmiyor?!

Ragıp Bey’e Kırşehir milletvekili Yahya Galip destek çıkar:

- *Efendim, İzmir ve çevresinde yapılan uygunsuz işler tamamıyla biliniyor, bu yapılmıştır. Bendenizin düşünceme kalırsa bugüne kadar kötü işler yapılmıştır ve bugün de devlet malı mahvoluyor...*

Son cümledeki “devlet malı”na bir mim koyun.

Maliye Bakanı iyice çaresiz kalır ve yalvarırcasına:

- *... Niçin beni yargılıyorsunuz? Maliye Bakanı oradan bir istiklâl mahkemesi lâzımdır*

dedi... Durumlar normal değildir, iş büyüktür, durum zaten savaşın doğal sonucudur. Savaşın doğal sonucu olmak üzere birçok yağmalar yapılmıştır. Yahudi almış, Mehmet almış, Ahmet almış Yahudi'ye satmış.

“Ahmet'i, Mehmet'i söz konusu etmeyiniz.” İşte bu “özcü” itiraz feryadı önemli. ! Özcü feryadın sahibi Bolu milletvekili Şükrü. Hırsızlık, yolsuzluk, her tür ahlâksızlık karşısında “aşılı” bir milletin vekilinin “özcü” feryadı: “Biz” Müslümanlar, “biz” Türkler “yağma” yapmayız! Göçmenler yapar, bir de Yahudiler. “Yahudi” günah keçisi olarak bugün de pek sık kullanılmıyor mu?

Yukarıda “devlet malı”na konulan bir mim vardı. Şimdi de Yahya Galip Bey'in (Kırşehir) şu sözlerindeki “millet malı”na bir mim koyalım:

- *Terkedilmiş mallar değil millet malıdır. Mademki ihanet etmiş mülkü terkedilmiş mal olamaz!*

Diye yerinden bağırır oturduğu yerden. Bütün bu mallar “terkedilmiş”tir diyenlerin arasındaki bu “millet malı” ile “devlet malı” kavgası, bu “derin” düşünce ayrılığı ne ola ki?!

Önce düşünce birliğinin altı çizilmeli: Bütün İzmir Hıristiyanları “hain”dir ve dahi malları “helâl”dir! Bu nasıl bir anlayış? Tanzimat ve Meşrutiyet sayesinde Hıristiyanlar Müslümanlar ile eşit haklı yurttaşlar olmamış mıydı? Çocuk, kadın, yaşlı, hasta bütün Hıristiyanları “hain” ilân etmek, hırsızlığa biçilen kılıftır, başka bir şey değil. Toplayıp kamplara sürülen 18-45 yaş Hıristiyan erkekleri vardır ki, bugün “vatanseverlik” ticareti yapanlardan çok bu şehirde “birlikte yaşama” mücadelesi vermiştir. “Hain” siyaset sözlüğünden bugün de ve özellikle “birlikte yaşamak” isteyenlere karşı sıkça başvurulmuş bir tehdit değil mi? Düşünde ayrılan noktayı az ileriye bırakalım.

Maliye bakanı görüşmeler “gizli” diye açıldıkça açılmaktadır:

- ...Efendiler bundan önce bir tehcir yapıldı. Bütün Anadolu'ya mahsus olmak üzere idare makineleri de yerli yerindeydi. 'Tehcir neticesinde mal sandıklarına gelir kaydedilen miktar ile kaybedilen paranın miktarı nedir? 100 katı 10 000 katıdır. Bu normal dışı durum karşısında ... Santimi santimine bunu idare etmek ihtimali yoktur. Efendiler Yüce Meclis'te dahi bunu yapacak kuvvet bendeniz zannedemem...

Tecrübe konuşuyor, "tehcir" tecrübesi konuşuyor: Çaldık diyor, "milletçe" paylaştık diyor, biraz da "devlet"e bıraktık diyor.

Toplantıya yeni katılan Saruhan milletvekili Reşat Bey, farkında olmadan yangını körükle girer:

- Yüce Meclis'inize şimdi katıldım. (Safa geldiniz sesleri) Zannediyorum ki, terkedilmiş mallar meselesi konu oluyor. Efendiler, orada dert yalnız terkedilmiş mallar değildir. Mademki konu budur önce bunu sunayım. Terkedilmiş mallarda yolsuzluklar geniş miktarda hâlâ bütün şiddetiyle sürmektedir... Toprak olarak İzmir'e kadar elde ettik. Fakat üzgünüm hiçbir şeyde henüz bir başarımız yoktur. Bu koşullarda bundan böyle (başarılı) olmak imkânı yoktur. Hırsızlık gizli değildir, yolsuzluklar meydandadır. Bunlar açıklayamayacağım derecede çoktur...Yolsuzluklar olağanüstüdür. Senelerce bütçemize konulabilecek yüksek miktarda parayı sağlamaya yetecek millet malı heder oluyor. Zafer boşunadır. Yetkili heyetler biran evvel gönderilip bunun önü alınmazsa günahı doğrudan doğruya Yüce Heyet'inize aittir, diye yazılıydı. Efendim,.. Maliye Bakanı Beyefendiye orada tahsis edilmiş bir ev vardı. Bu ev Kâzım Paşa Hazretlerinin yaverleri Şerafettin Bey tarafından zorla işgal edilmiştir ve memlekette büyük dedikodu başlamıştır. Halk hayretler içinde kalmıştır, inanmıyorlar. Bu Hükümet nasıl hükümettir, ne idaresizliktir? Akılları almıyor. Başkumandanlık emrinde silahlı kıyafetle bulunan çeteler hiç bir şey dinlemiyorlar... Bunlar her türlü sınırlamadan kurtulmuş...

Bu kadarına da pes doğrusu! Anlı şanlı "kurucu" meclisin tutanakları olmasa inanmak

mümkün değil. Yersiz bir soru belki, ama sorayım: Kuyruğundan kokmaya başlayan balık var mıdır?

Adı geçen Kâzım (Karabekir) Paşa söz alır, ki Milli Savunma Bakanı'dır, herhalde doğrusun o söyleyecektir:

- *Efendim, Muhterem arkadaşımız Reşat Bey beyanatı arasında benim yaverimin de İzmir'de bir ev işgal ettiğini beyan buyurdular. Ben bu meseleden haberdar oldum. O vakit yaverim izinli olarak İzmir'de bulunuyordu. Maliye Bakanı Beyefendinin önceden Kordon'da işgal ettikleri binaya hakikaten, annesini koymuş ve demiş ki; bu evi ben işgal edeceğim. ... - ki ben orada iken kesin emirler vermiştim, böyle kendi başına işgal etmek uygun değildir demiştim - Yani kendisi kimsenin haberi olmaksızın orayı işgal etmiş, fakat yine Hükümet ve oranın kumandanı benden aldığı emir üzerine benim yaverimi içeriye sokmamıştır... Göztepe'deki, konu ettikleri. Başkumandanlık karargâhı için de ben daha orada iken birtakım emirler vermiştim. Bunun üzerine Başkumandanlık yaveri Salih Bey oraya gitmiş ve Başkumandanlığın işgal edeceği mahalleri sınırlandırmıştır... İzmir'de bütün evler işgal edilirken, İzmir'deki bütün oteller yandığı için vali bir ev ayırmış «Misafirhane»! olsun diye. Bir aralık Barış Konferansının İzmir'de toplanması söylentisi vardı ki, biz de arzu ediyorduk. Onun için en yüksek evlerden bir tanesini eşyasını mobilyasını tespit ettirerek ayırdı ve koruma altına aldı, misafirhane halinde. Maliye Bakanlığı'na tahsis edilmiş ev yoktur. Bendeniz bir iki gün otelde kaldım, sonra o eve geçtim...*

Sayın bakan yukarıda “iki gün otelde kaldım” diyor. İki cümle öncesinde de “İzmir'deki bütün oteller yandığı için” misafirhaneye geçtiğini söylüyor!

Salondaki çoğunluk, bakanların bile dillerinin ve ayaklarının dolanmasına yol açan bu “nazik” konunun bu kadar uzun görüşülmesinden rahatsız olur, hemen yeterlik önergesi verilir. Meclis başkanı önergeyi oylar:

“Gizli oturumun yeterliliğini kabul edip açık oturuma geçilmesini kabul edenler lütfen el kaldırsınlar... Çoğunlukla kabul edilmiştir. Efendim açık oturuma geçiyoruz.”

7 Aralık 1922 günü yapılan açık toplantıya “gizli oturum”da düşülen “onur kırıcı” durumdan çıkabilmek için bir önerge sunulur. Saruhan milletvekili Avni, Mustafa Necati ve Canik Mebusu Nafiz beylerin imzasıyla verilen önergede; *“Kurtarılmış memleketlerdeki terkedilmiş mal işlerine adı karışan milletvekillerinin onurlarının korunması için ya iddianın ispat edilmesi veya haklarında soruşturma yapılması”* istenmektedirler.

İzmir’den kendine gelen mektubu okuyan Ragıp Bey işin ucunun ona dokunacağını sezer ve söz alır:

- *Saygıdeğer arkadaşlarım; geri alınan memleketlere ait görüşmeler sırasında özellikle İzmir’e gidip gelen milletvekillerinin yolsuzluğundan söz edildi ve buna ilişkin önergeler de verildi... Efendiler; bendeniz İzmir’e gittim, geldim. İzmir’de on beş gün kaldım. İzmir’e niçin gittiğimi, nerelerde bulunduğumu, ne işle meşgul bulunduğumu ve hangi kişiler ile ilişkide bulunduğumu içeren bir yazıyı, bir seyahat dökümünü ayrıntılı olarak İstiklâl mahkemesine vereceğim. Anayasa’nın Meclisçe yürürlükte ve geçerli olan 48 ve 70 ncu maddelerinin hakkımda verdiği dokunulmazlığı yüce huzurunuzda geri veriyorum...*

Ragıp bey kuşkusunda haksız değildir. Meclis başkanı noktayı koyar:

- *Milletvekillerinin lekeli olduğu ortaya sürülmüştür. Fakat herkes kendini aklamak için uğraşiyor. Bundan ötürü ya bu sözü söyleyen arkadaşımız, mesele şudur diye sözünü söyleyip bitirmeli veyahut kendisi hakkında Yüce Heyet bir karar verir... bu konu hakkında, bu sözü söyleyen arkadaşımızın söylediklerini açıklığa kavuşturması için görüşme açılmasını kabul edenler lütfen ellerini kaldırsın. Kabul edildi efendim... Bunun esasen bir kısmı görüşülmüştür. Arkadaşlar da zaten Cumartesi görüşülmesini*

öneriyorlar. Cumartesi günü görüşülmesini kabul buyuranlar lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir. Cumartesi günü görüşülecektir...

Huzuru Mahşere Mi Kaldı Bu Hesap?

“Cumhuriyet” kurulmuştur. Akşam gazetesi “İzmir’de Neler Bıraktılar” başlıklı, birinci sayfadan verdiği uzun haber içinde “yanmamış” yapılarla ilgili şu bilgiyi aktarır:

“Terkedilmiş mallar olarak 12278 hane, 2831 mağaza, 89 fabrikadır.” Ayrıca “insan değiş tokuşu”na (mübadele) dahil edilecek İzmirliilerin terk edilmiş malları şu miktardır: “19687 hane, 2173 dükkân ve mağaza, 79 fabrika, 2 hamam, 1 hastahane.” Son olarak Ermeni ve Musevilerin “bıraktıkları”(!) mallar sayısı: “1600 hane, 648 dükkân, 10 fabrika.”. Ecnebilerin (yabancıların) terk (!) ettikleri malların tespiti ise henüz bitirilememiştir!”(5)

Büyük Millet Meclis’inin “Cumartesi görüşülecektir” dediği görüşme günü doksan yıldır hiç gelmemiştir. Ve yüz yıldır bu topraklarda “haram mal” paylaşımı kavgası sürer gider. “Kurtuluş”un ve “Kuruluş”un yağmacı ve soyguncularının yakasına yapışılmaz ve bu Cumhuriyet tarihi boyunca “yol” olur: Çalan kurtulur!

Gelelim düşünce ayrılığı noktasına: En “vicdanlı İttihatçı” yağma yapılsın ama “ganimet” kişilerin değil “devlet”in olsun der. Bunlara “devrimci-devletçi” diyelim. İttihatçıların arta kalanı, “yağma” yapılsın ve “ganimet” benim olsun, der. Bunlara da kimileri “serbestiyetçi” diyelim. Ama sonuçta ikisi de Çanakkale, Sarıkamış, İstiklâl Harbi hamaseti üzerinden yedikleri “haram”ı “zafer” ile taçlandıran İttihatçılardır.

Son söz: Demek ki “Zulmün üstü zaferle örtüldüğü” zaman yalnızca zalim kahraman olmuyor, hırsız da “aklanıyor.”

Kaynak:

1. Bkz. "İzmir Hatırlıyor! Resmi ezberleri tersinden okuyor!"
2. 14.09.2014, <https://yuzlesmeatolyesi.wordpress.com/>
3. TBMM Gizli Oturum Tutanakları 11.9.1922; 29 Kasım 1922; 25 Kasım 1922; 7 Aralık 1922
4. ve ayrıca; Nevzat Onaran "Cumhuriyet'te Ermeni ve Rum Mallarının Türkleştirilmesi (1920-1930), Evrensel Basım Yayın, 2013) adlı kitabında (sayfa 106-123) geniş bir özet ile; Taner Akçam ve Ümit Kurt "Kanunların Ruhu, Emval-i Metruke Kanunlarında Soykırımın İzni Sürmek İletişim Yayınları, 2012, " adlı kitaplarında (sayfa 92-97) bu görüşme ve devamında yapılan görüşmelere genişçe değinirler.
5. <http://www.aku.edu.tr/web/Şu> Çılgın Türkler
6. 30 Mart 1923, Ahenk gazetesi
7. 21 Haziran 1924, Akşam gazetesi

Kaynak: [Yüzleşme Atölyesi](#)